

بسم الله الرحمن الرحيم

شاخص‌های حکمرانی فردی مکتب شهید رئیسی بر پایه اصول قرآنی

معصومه مرشدی پناه^۱

چکیده

حضرت آیت الله شهید رئیسی (ره) نه تنها یک فرد که خود به تنهایی یک مکتب است این شهید بزرگوار در عرصه‌های مختلف بخصوص در عرصه مهم ریاست جمهوری اسلامی ایران نقش بسزایی در پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی در این عرصه داشت.

به طور طبیعی هر مکتبی متشکل از ابعادی مختلف است، مکتب شهید رئیسی نیز از این قاعده مستثنی نیست و قطعاً دارای ابعاد مختلفی است اما نوشته حاضر در صدد بیان شاخصه‌های فردی حکمرانی شهید آیت الله رئیسی (ره) پیرامون بیان ویژگی‌های شخصیتی شهید بزرگوار براساس آیات قرآن کریم و فرمایشات مقام معظم رهبری مدظله العالی و بزرگان و صاحبان علم و فضل می‌باشد و با هدف ارائه الگوی حکمرانی اسلامی به روش جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای و شیوه توصیفی - تحلیلی به نگارش درآمده است.

از جمله شاخصه‌های فردی حکمرانی اسلامی می‌توان به در ابتدا به شاخصه صبر و بردباری، و در ادامه به ولایت‌پذیری، شجاعت، عفو گذشت، اخلاص در عمل، و در نهایت ساده زیستی شهید رئیسی (ره) اشاره کرد.

کلید واژه: مکتب، شاخصه، حکمرانی، فردی، شهید رئیسی

^۱ طلبه سطح ۲ مدرسه علمیه شهید حسن حاج غفاری قم. ۰۹۱۲۷۵۳۴۹۶۱

مقدمه

حضرت امام خمینی (ره) به عنوان پایه گذار انقلاب اسلامی نقش بی بدیل در مدیریت و هدایت انقلاب و حکومت اسلامی داشتند و ویژگی هایی همچون اخلاص، ساده زیستی، شجاعت و اندیشه دینی باعث جاودانه شدن نام ایشان در تاریخ شد.

مسولان انقلاب اسلامی همانند امام خمینی (ره) باید با خستگی بیگانه و آشنا به زیر ساخت های نظام و انقلاب باشند و دارای ویژگی های یک مدیر تراز انقلاب باشند. در مکتب شهید سید ابراهیم رئیسی رئیس جمهور فقید ایران پایه های اصول قرآنی و ارزش های الهی استوار است، آیات قرآن کریم به عنوان منبعی اصیل پایه های نظری و عملی این الگو را شکل می دهند و مفاهیمی همچون اخلاص در عمل و ساده زیستی را به عنوان محور های اصلی حکمران فردی ترسیم می کنند. بدون تردید حکومت اسلامی برای دستیابی به آرمان های سعادت بخش انقلاب به کارگزاری امین و آشنا با مبانی سیاسی اسلام نیاز دارد تا بتواند طعم شیرین زندگی در سایه حکومت اسلامی را به همگان بچشاند و زمینه فراگیری تمدن بزرگ اسلامی را فراهم نماید.

پژوهش ها و مقالات متعددی در این زمینه ارائه شده است برای مثال مقاله شاخصه های حکمرانی مطلوب انقلاب اسلامی مطابق با بیانیه گام دوم از رحمان نجفی سیار و ایوب نیکو نهاد و یا ارائه الگوی حکمرانی تراز تمدن اسلامی از حسنعلی اصغری و مجتبی اسفندیاری و یا ویژگی های حکمران تراز دولت اسلامی از منظر امام خامنه ای مدظله العالی با این حال پژوهش های ذکر شده به بررسی ابعاد فردی و شخصیتی یک الگوی حکمران تراز انقلاب نپرداخته مقاله حاضر با بهره گیری از آیات و تفاسیر و فرمایشات بزرگان دین در موضوع الگوی حکمرانی تراز انقلاب تنظیم و تدوین گردیده است. هدف این پژوهش ارائه یک الگو در ابعاد فردی یک حکمران تراز انقلاب بوده تا با شناسایی این ویژگی ها تاثیر گذاری مطلوبی در انتخاب و به کارگیری کارگزاران حکومتی حاصل شود.

این اثر شامل شش شاخصه برای معرفی الگوی فردی حکمران تراز انقلاب می باشد که عبارتند از شاخصه ساده زیستی حکمران تراز، ولایت پذیری و تبعید از ولی امر جامعه، صبر و بردباری در مصائب و مشکلات

، شجاعت در مواقع حساس ، غفو و گذشت در مسائل پشی آمده و خلوص در رفتار و اعمال که به مثابه یک الگو در شخصیت سیاستمدار یا حکمران تراز انقلاب جلوگر است.

مسلم عمل به این نکات در رفتارهای فردی از سوی کنش گران سیاسی و کارگزاران انقلاب اسلامی می تواند زمینه ساز دستیابی به تمدن بزرگ اسلامی باشد.

ساده زیستی:

آیه ۱۳۱ سوره طه (وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَابْقَ)

وزنهار به سوی آنچه گروه هایی از ایشان را برخوردار کنیم زیور زندگی دنیاست تا ایشان را در آن بیازماییم چشم مدوز و بدان روزی پروردگار تو بهتر و پایدار تر است.

و هرگز به متاعی که ما به گروهی از آنها داده ایم، چشم مدوز که (این) شکوفه و جلوه ی زندگی دنیاست (و ما می خواهیم) تا آنها را در آن بیازمائیم و (به یقین) روزی پروردگارت بهتر و پایدارتر است.

نکته ها

از امام صادق علیه السلام نقل شده است که فرمودند: هر کس چشم به دست مردم داشته باشد، غم او طولانی گردد و غیظش باقی ماند.

پیام ها

۱- رسیدن به مقام رضایت از خداوند، در صورتی است که به زرق و برق دنیا خیره نشوی. (آری کسی که جذب جلوه های مادی شد، احساس کمبود و تبعیض می کند و از خدا راضی نمی شود) «لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ»

۲- انسان به طور طبیعی به سوی مادیات گرایش دارد، اما باید آن را مهار کند. «لَا تَمُدَّنَّ»

۳- نگاه، مقدمه جذب و دلبستگی است. «لَا تَمُدَّنْ عَيْنَكَ»

۴- رهبری اُمّت نباید چشم داشتی به مال دیگران و توجّهی به مادیّات داشته باشد و مقهور و شیفته‌ی دنیای پر زرق و برق دیگران شود. «لَا تَمُدَّنْ عَيْنَكَ»

تفسیر نور، محسن قرائتی، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۳ ش، چاپ یازدهم

«قال الله تعالى: وَضَعْتُ الْغَنَى فِي الْقِنَاعَةِ وَالنَّاسُ يَطْلُبُونَهُ فِي كَثَرَةِ الْمَالِ فَلَا يَجِدُونَهُ»

من بی نیازی را قناعت قرار داده‌ام ولی مردم آن را در زیادی مال و ثروت جست و جو می‌کنند و آن را نمی‌یابند. (مستدرک الوسائل/ج ۱۲/ص ۱۷۳)

از نظر فرهنگ اسلامی ساده زیستی یکی از موضوعاتی است که در زندگی فردی انسان تاثیر دارد و یک ارزش به حساب می‌آید. از آن جایی که زندگی دنیا ناپایدار و فانی است ساده زیستی یک پاسخ عقلایی به این زندگی است. ساده زیستی مدنظر اسلام همان پرهیز از تجملات و عدم دلبستگی به ظواهر دنیاست. شهید مرتضی مطهری در رابطه با ساده زیستی و زهد می‌فرماید: (زهد

حالتی است روحی و زهد از آن نظر که دل بستگی‌های معنوی و اخروی دارد به مظاهر مادی زندگی بی‌اعتناست این بی‌اعتنایی و بی‌توجهی تنها در فکر و اندیشه و احساس قلبی نیست و در مرحله ضمیر پایان نمی‌یابد فرد در زندگی عملی خویش سادگی و قناعت را پیشه خود می‌سازد و از تنعم تجمل و لذت‌گرایی پرهیز می‌نماید (مطهری /سیری در نهج‌البلاغه/ص ۲۱۴)

هر چند که ساده زیستی و پرهیز از تجمل‌گرایی یک وظیفه و اخلاق نیکو در افراد جامعه است اما رهبر و مسوول جامعه اسلامی از آن جایی که باید الگو برای سایر احاد جامعه باشد وظیفه‌ای دوچندان داشته و در این زمینه باید پیرو زندگی ائمه اطهار باشند که زندگی ساده و بدون تجمل داشته و مانند فقیرترین افراد جامعه زندگی می‌کردند.

حضرت علی علیه السلام میفرمایند: خداوند مرا پیشوا قرار داده است و من وظیفه دارم در خوراک و پوشاک و در زندگی مانند ضعیف ترین افراد امت باشم تا فقیر به این وسیله تسکین خاطر پیدا کند و غنی هم که مرا می بیند که در رأس اجتماع هستم غنایش او را طاعی و یاغی نکند. (کلینی / ج ۱ / ص ۴۱۰ / ۱۳۶۵ ش)

ساده زیستی دارای مراتبی است که با توجه به شخصیت و شأنیت افراد متفاوت است به گونه ای که ساده زیستی رهبران و کارگزاران حکومتی از اهمیت بیشتری برخوردار است و هرآنچه مسئولیت و مقام در حکومت بالا تر رود لزوم بر ساده زیستی را بیشتر می کند.

امام علی علیه السلام می فرماید: بر پیشوایان حق است تا می توانند خود را به حال فقیر ترین مردم در آوردند تا فقیر به فقرش راضی باشد. (مجلسی / بحار الانوار / ۱۴۰۳ / ج ۶۹ / ص ۴۷)

نمونه و مصداق کنونی این چنین مسئولینی در عصر حاضر با زندگی ساده و بی آرایش شهید رئیسی است ایشان که در منصب های مختلف به کشور اسلامی خدمت

کردند تا سالیان زیادی در تهران اجاره نشین بوده و خانه شخصی نداشتند و برای تهیه جهیزیه برای دختران خود به حداقل ها اکتفا کردند (بنا به قول دختر ایشان)

حتی برای رفت و آمد فرزندان خود وسایل نقلیه عمومی را انتخاب میکردند بارها شهید در مصاحبه خود با خبرنگاران اذعان داشت که باغ و ویلا ندارند و حساب در کشور های خارج ندارند و این خود مصداق بارز برای ساده زیستی ایشان بود چرا که ایشان به عنوان مسوول یک کشور اختیار داشت تا برای خود شروع به ثروت اندوزی کند اما ایشان از این خصلت ها به دور بودند. ساده زیستی و کاهش تشریفات در سلوک شخصی و حکومتی دولت بخصوص شخص آقای رئیس جمهور برای من چشمگیر است و چیز مهم و قابل توجهی است. (سایت رهبری، بیانات در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت ۱۴۰۲/۰۶/۰۸)

ولایت پذیری:

آیه ۵۹ سوره نساء (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ ۖ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا) «ای کسانی که ایمان

-در این آیه مسأله اصلی را که مسأله جهاد است پیش کشیده، می‌فرماید: «خداوند کسانی را دوست می‌دارد که در راه او پیکار می‌کنند گوئی بنائی آهنین‌اند) «ان الله يحب الذين يقاتلون في سبيله صفا كانهم بنيان مرصوص».

بنابر این نفس پیکار مطرح نیست، آنچه مهم است این که پیکار «فی سبیل الله» باشد و آن هم با اتحاد و انسجام کامل همانند سدّی فولادین.

از مهمترین عوامل پیروزی در برابر دشمنان انسجام و به هم پیوستگی صفوف در میدان نبرد است، نه تنها در نبردهای نظامی که در نبرد سیاسی و اقتصادی نیز جز از طریق وحدت کاری ساخته نیست.

برگزیده تفسیر نمونه، ناصر مکارم شیرازی و جمعی از فضلا، تنظیم احمد علی بابایی، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۸۶ش

شجاعت یک مولفه ای است که وجود این سجیه اخلاقی در انسان بسیار ارزشمند است. شجاعت یک فضیلت اخلاقی است و فردی که این فضیلت را دارا باشد در مصاف دشمن و تحمل سختی‌ها دارای قوت قلب است. خداوند متعال شجاعت را اساس حکومت الهی دانسته است و مورد محبت و عنایت خاص قرار داده است.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: خداوند عز و جل پیامبرانی را به مکارم اخلاق مخصوص گردانید شما خود را بیازماید اگر آن‌ها در وجود شما بود خداوند را سپاس گوید و اگر در شما نبود آن را از خدا بخواهید و نسبت به آن رغبت جوید سپس آن ده مکارم اخلاقی را برشمرند: یقین، قناعت، صبر، شکر، خوش رویی، سخاوت، غیرت، شجاعت، جوانمردی، خویشتن داری (کلینی / ج ۲ / ص ۵۶)

وجود فرد شجاع در پیش برد اهداف جامعه بسیار موثر است چرا که با شجاعت از موانع موجود پیش رو عبور می‌کند و جامعه را به سمت روشنی هدایت می‌کند از

این رو سزاوار است زمامدار مسلمانان همیشه دارای شجاعت باشد جهت دفع آفات وارد شده از سوی دشمن که با خردمندی و شجاعت فرمانده جبران پذیر است. (ابن ادریس حلی / کتاب السرائر / ج ۲ / ص ۶)

شجاعت از آثار ایمان است دلیل آن این است که مومن با اتکا به قدرتی که مافوق همه قدرت هاست خود را در همه صحنه ها پیروز می بیند اما افراد ضعیف الایمان با اتکا به قدرت خودشان که به هر حال شکست پذیر است خود را ناتوان می بیند برای همین ترس و وحشت در صحنه های مهم زندگی بر آن ها چیره می شود. (مکارم شیرازی /۱۳۸۴/ ج ۲/ص ۲۴۴_۲۴۵)

شجاعت از نظر شدت و ضعف دارای مراتبی است و هر مرتبه ای هم دارای درجات شدت و ضعف است شجاعت در قوه غضبیه به این معنی که غضب قوی باشد و با وجود قدرت فرمانبردار عقل باشد شجاعت در حد اعتدال است .

در اوج این فضیلت چیرگی بر دشمن و چیرگی بر نفس اماره از جایگاه والای برخوردار است و در اسلام هم به این دو خصلت تاکید شده بر خلاف ادیان تحریف شده که معتقد اند انسان باید از هر گونه غضب عاری باشد و به هیچ چیز غضب نکند اما اسلام نظر دارد که اگر غضب نابود شود جهاد با کفار ممکن نخواهد بود. (فیض کاشانی / ترجمه الحقائق /۱۳۸۷ش/ص ۱۲۸)

در قرآن کریم هم به اخلاق پسندیده شجاعت بسیار تاکید شده خصوصاً که این اخلاق شایسته ی رهبران و مدیران جامعه است که زمام امور مردم در دست آنان است. قرآن پیامبر اکرم (ص) را به عنوان رهبر جامعه آن روز را آراسته به شجاعت معرفی می کند و بیان می کند که او با نزدیکان و خویشاوندان مهربان است در حالی که با دشمنان و کفار به شدت برخورد دارد از این بیان شیوا بدست می آید که شجاعت عنصری کارآمد در هر فردی است که مسئولیت کشور و مردم را بر عهده می گیرد همانگونه که شهید رئیسی در دوران ۳ سال خدمت خود با عملکرد خود به وضوح نشان داد که شجاعت یکی از خصلت های بارز ایشان است

همانطور که شهید رئیسی در عملیات وعده صادق واقعا شجاعت غیر قابل وصفی از خود نشان داد و با دیپلماسی قدرتمند دولت توانستیم به قلب استکبار حمله کنیم و دستگاه دیپلماسی با قدرت شهید امیر عبدالهیان به خوبی این مسئولیت را انجام داد (فرمانده کل سپاه ، سردار سلامی /۴ خرداد/سایت الف/کد خبر ۴۰۳۰۳۰۴۰۲۲/۴۰۳۰۳ (۱۴۰۳

شهید رئیسی فقیه عالم و کوشا، مومن، متواضع و در مقابله با منافقان و دشمنان بسیار شجاع بود و مقاومت به دیدگاه آن ایمان داشت شهید رئیسی خدمتگزار کشورش بود به طوری که تعطیلی نمی‌شناخت و مطیع رهبرش بود. (دبیر کل حزب الله لبنان/سید حسن نصرالله ۴ خرداد/۱۴۰۳/ رادیو گفتوگو/کد خبر ۱۳۷۶۵۹۸)

نتیجه گیری:

نتیجه حاصل از نوشتار حاضر این است که شاخصه های مورد نیاز برای شناسایی حکمران تراز انقلاب در عرصه فردی باید بر پایه آیات الهی باشد گر چه شاخصه های قرآنی در این رابطه فراواند اما تنها برخی از این موارد در این نوشتار موارد بررسی قرار گرفته است از جمله شاخصه ساده زیستی، اخلاص در عمل، صبر و بردباری، ولایت پذیری، شجاعت، عفو و گذشت که مراجعه به قرآن کریم و تفاسیر علما در این زمینه بدست می‌آید. هنگامی که با مراجعه به کلام الهی این شاخصه ها بدست آمد و معیاری در اختیار ما قرار داد تا افراد را به وسیله آن بسنجیم قطعاً نتیجه حاصل از توجه به این معیار ها حرکت جامعه در راستای شناخت حکمران مطلوب برای نیل به تمدن اسلامی نیز جهتی قرآنی و اسلامی می یابد و تشخیص حکمران مطلوب قرآنی نیز توسط اقشار مختلف جامعه امکان پذیر خواهد بود.

فهرست منابع:

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱- باقی نصر /علی/ (۱۳۸۷)/ مقاله ولایت و ولایت مداری از دیدگاه شهید مطهری /۱۵

۲- تهرانی /مجتبی/ (۱۳۸۱)/ سلوک عاشورایی /بی جا/ تهران/موسسه فرهنگی پژوهشی مصابیح الهدی

۳- حلی /محمد ابن منصور/ بی جا/ (۱۴۱۰ق)/ کتاب السرائر/دوم/قم/موسسه النشر الاسلامی التابعه لجماعه

۴- خمینی /روح الله/ (۱۳۷۱)/ شرح چهل حدیث/ ۵۷/موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

۵- خب گزاری رسمی حوزه

۶-خبرگزاری مهر

۷-خبرگزاری دانشجویان ایران ایسنا

۸-رضایی/نرجس/(۱۳۹۸)/مقاله صبر در سیره بزرگان/بی چا/جشنواره علامه حلی

۹-رادیو گفتگو

۱۰-سید ابن طاوس/علی بن موسی/(۱۴۰۹ق)/اقبال الاعمال/دوم/تهران/دارالکتب الاسلامیه

۱۱-سایت الف <http://www.alef.ir>

۱۲-سایت رهبری <https://farsi.khamenei.ir>

۱۳-سیفی/فاطمه/(۱۳۹۳)/مقاله جایگاه ولایت پذیری و ولایت مداری در اسلام/۱۷/نشریه علمی وزارت علوم

۱۴-طیب/عبد الحسین/(۱۳۶۸)/مقاله اخلاص در عمل/۲۲/

۱۵-علمی منش/نیلا/(۱۳۹۷)/مقاله گذشت و بخشش در اسلام/مقاله کنفرانسی

۱۵-فیض کاشانی/محمد ابن شاه مرتضی/(۱۳۸۷)/ترجمه الحقائقمولى محسن فیض کاشانی/اول/تهران/مدرسه شهید مطهری

۱۶-کلینی/محمد یعقوب/(۱۳۶۵ش)/الاصول الکافی/بی چا/تهران/دارالکتب الاسلامیه

۱۷-کراجکی طرابلسی/محمد/(۱۳۶۹ش)/کنز الفوائد/بی چا/قم/دارالذخائر

۱۸-مجلسی/محمد باقر/(۱۴۰۳)/بحار الانوار/دوم/بیروت/الوفاء

۱۹-محلاتی/سید هاشم/(۱۳۷۸ش)/شرح غررالحکم/بی چا/تهران/دفتر نشر فرهنگی اسلامی

۲۰-مصباح یزدی/محمد تقی/(۱۳۹۲)/اخلاق اسلامی/چهارم/موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)

۲۱- مطهری /مرتضی / (۱۳۸۳) /سیری در نهج البلاغه /بی چا/تهران /موسسه انتشارات صدرا

۲۲- مکارم شیرازی /ناصر / (۱۳۸۴) /اخلاق در قرآن /سوم /مدرس علی بن اب طالب

۲۳- نراقی /محمد مهدی / (۱۳۱۲ش) /جامع السعادت /بی چا/قم /قائم آل محمد

۲۴- نوری /میرزا حسین / (۱۳۶۵) /مستدرک الوسائل /بی چا/قم /موسسه آل البيت الاحیا التراث